

روایتی از کارگاه یک‌روزه آینه‌کاری سنتی در نگارخانه رضوان

در میانه نور و هنر

سیدة انطهم سیدی زنده - عکس رضوی

■ **وقتی هنر، راهی برای درآمد می‌شود**

در بخش دوم کارگاه، رضا رزاقی دانشجوی دکترای اقتصاد توسعه، برای انتقال تجربه همراه هنرجویان می‌شود. حضور او حال و هوای کلاس را عوض می‌کند؛ این بار صحبت از قیمت‌گذاری، شبکه‌سازی، شناخت بازار هدف، ترندهای روز و تجاری‌سازی هنر است. رزاقی می‌گوید: «خیلی از هنرمندان استعداد دارند، اما نمی‌دانند چگونه این استعداد را تبدیل به درآمد پایدار کنند. ما اینجا سه‌مرحله‌ای کار می‌کنیم: ایده‌پردازی، تولید و فروش». او با اشاره به اهمیت شبکه‌سازی می‌افزاید: «ما سعی می‌کنیم پیوندی میان هنرمندان، نهادهای دولتی و بخش خصوصی ایجاد کنیم. این ارتباطات می‌تواند منجر به برگزاری نمایشگاه‌های مشترک، دریافت حمایت‌های مالی و گسترش بازار فروش شود. هنرمندان می‌توانند با خیال راحت به خلق اثر بپردازند و دغدغه بازار فروش را نداشته باشند».

■ **چراغی که روشن ماند**

روز رو به پایان است؛ آخرین قطعات آینه روی کارها چسبیده شده‌اند و انعکاس نورهای گالری در آن‌ها، تصویر جمع کوچک اما پرشوری را نشان می‌دهد که امروز یک قدم به دنیای آینه‌کاری نزدیک‌تر شدند. استاد جلالیان بین میزها می‌چرخد، قاب‌ها را نگاه می‌کند و برای هر کدام نکته‌ای می‌گوید. هنرجویان دورش جمع می‌شوند و درباره چسب، زاویه برش و حتی قیمت‌گذاری آثار سؤال می‌پرسند. کارگاه تمام می‌شود، اما حس جمعی یادگیری، انگار تازه شروع شده. همان نوری که از آینه‌ها بازتاب می‌شود، حالا در چشمان هنرجویان هم پیداست. نوری که می‌گوید یک روز می‌تواند آغاز یک مسیر باشد.

رواق فرهنگ

رونمایی از دستنوشته‌های مرحوم میرزا مهدی ولایی فهرست‌نویس برجسته در کتابخانه رضوی

اصول و همچنین تسلط وی به مبانی و اصطلاحات فلسفی، به بُعد عرفانی مرحوم ولایی نیز پرداخت. وی همچنین تصریح کرد: زندگی و حقیقت روحی استاد ولایی در مشهد مقدس، حضور در محضر حضرت رضاع) بود که این حال روحی‌بی‌شک حال شگفتی بود که دیگران به آن غبطه می‌خوردند.

در بخش دیگر این برنامه، استاد محمد وفادار مرادی، کارشناس و پژوهشگر پیشکسوت کتاب‌های خطی با اشاره به اولین آشنایی خود با استاد ولایی در نیمه‌دهه ۶۰ شمسی، بیان کرد: مرحوم ولایی در حوزه‌های حکمت و عرفان‌پیشینه‌بسیاری داشت‌و از محضر استادان برجسته این حوزه استفاده کرده‌بود.

وی با تأکید بر تواضع شخصیتی استاد ولایی، گفت: ایشان معلم اخلاق و سیره بود و علاوه بر اینکه در حوزه علمی از جمله فهرست‌نگاری در کشور سرآمد بود، مداومت بسیار در قرائت آیات قرآنی و ادعیه داشت تا جایی که این امر موجب تقویت حافظه‌استاد شده‌بود.

استاد وفادار مرادی ادامه داد: مرحوم ولایی نسبت به تراجم علما دقت و آفری داشت و در زمینه شرح علما به‌ویژه علمی مشهد، بسیار متبحر بود. همچنین احوال‌نویسی درباره واقفان آستان قدس رضوی را در آثار استاد ولایی می‌توان دید.

این پژوهشگر پیشکسوت کتاب‌های خطی با اشاره به اینکه علمای بسیاری از شهرهای مختلف علاقه داشتند به محضر استاد ولایی برسند، خاطرنشان کرد: این کتاب‌شناس برجسته علاوه بر اینکه بسیار فاخر صحبت می‌کرد، شیوه نگارش وی نیز زیبا و فاخر بود و قلمی موجز و روان داشت.

بگیرد یک کارگاه یک‌روزه و اصولی برگزار کند. کارگاهی که نوعی انتقال تجربه و میراث خانوادگی محسوب می‌شود. میراثی که ریشه‌اش، خیلی پیش‌تر از تولد او، در خانواده‌ای است که ۷۰ تا ۸۰ سال نامشان با گچ‌بری و آینه‌کاری حرم منور امام رضا(ع) گره خورده است. پدر او، پنج دهه از عمرش را در رواق‌ها و ایوان‌های حرم مطهر گذرانده. روزهایی که از طلوع تا غروب با گچ، چکش، آینه و طرح‌های سنتی می‌گذشت و استاد مهدی جلالیان نیز همین‌جا بزرگ شد. او از سال ۷۳ و در سنین نوجوانی رسماً وارد مسیر آینه‌کاری شد، اما حقیقت این است که از همان کودکی شاگرد بی‌صدا و عاشق این هنر بود.

■ **انگار نور آینه‌ها خاطره را زنده می‌کند**

امروز که بیش از یک دهه از کار حرفه‌ای‌اش می‌گذرد، رد دست او را می‌توان در گوشه‌های متعدد حرم مطهر امام رضاع) از جمله رواق دارالولایه دید. خودش می‌گوید گاهی که از کنار آینه‌کاری‌های قدیمی می‌گذرد، همان‌هایی که سال‌ها پیش با پدرش کار کرده، حس می‌کند دوباره کنار هم ایستاده‌اند. انگار نور آینه‌ها خاطره را زنده می‌کند و تکه‌های کوچک شیشه، لحظه‌های گذشته را کنار هم می‌نشانند. همین حس عمیق پیوند با گذشته و همین تعهد قلبی نسبت به حرم مطهر، دلیل دیگری است که او را مصمم می‌کند میراث خانواده را زنده نگه دارد و به نسل تازه‌بسیارد، به باور او، این گرایش جدید به آینه‌کاری، جریان تازه‌ای از بازگشت به هنرهای اصیل ایرانی است. جوان‌ها حالا دوست دارند در فضاهای مدرن، ردی از هنر اصیل و دست‌ساز داشته باشند، چیزی که روح دارد، نه فقط زیبایی ظاهری.

برجسته هنر آینه‌کاری را یازند هنرمندان و هنردوستان است. استاد جلالیان که سال‌ها سابقه درخشان در آینه‌کاری حرم مطهر امام رضا(ع) را دارد، کارگاه را با مقدمه‌ای جذاب درباره شناخت آینه، شناخت چسب‌ها و مصالح، اصول تقسیم‌بندی هندسی و اهمیت زیرساخت در اجرای صحیح آینه‌کاری آغاز می‌کند. فضای کارگاه عجیب پرشور است؛ آن قدر که استاد جلالیان بعدها می‌گوید انتظار چنین استقبال و هیجانی را نداشته است. هر چند زمان محدود است، اما هنرجویان برای خلق اثر دست به کار می‌شوند. آینه‌ها تِق تِق زیر دستشان شکسته می‌شود، طرح‌ها یکی‌یکی روی کادرها جان می‌گیرند و چسب‌های مخصوص مثل دوخت‌های ظریف قلی، قطعات آینه را کنار هم نگه می‌دارند. تا پایان کارگاه، تقریباً همه موفق می‌شوند نخستین قاب آینه‌کاری خود را بسازند. بعضی ساده و بعضی پیچیده‌تر؛ اما همه با شوقی که در چشمانشان موج می‌زند از خلق یک اثر هنری راضی و خرسندند. استاد جلالیان لبخند می‌زند و می‌گوید: «برای جلسه اول، از این بهتر نمی‌شد. مهم این بود که هنرجویان به این هنر علاقه پیدا کنند و این اتفاق افتاد».

■ **شاگرد بی‌صدا و عاشق هنر آینه‌کاری**

استاد مهدی جلالیان از رونق دوباره آینه‌کاری می‌گوید؛ هنری که سال‌ها بسیاری آن را متعلق به معماری سنتی و فضاهای مذهبی می‌دانستند، اما حالا با تغییر ذائقه نسل جدید و بازتاب گسترده نمونه کارها در شبکه‌های اجتماعی، دوباره در مسیر دیده شدن قرار گرفته است. همین استقبال بی‌وقفه، همان انگیزه اصلی شد تا او پس از سال‌ها کار جدی و پروژه‌های سنگین، تصمیم

■ **الیه ضمیری** | از همان لحظه ورود به نگارخانه رضوان پیداست که قرار نیست با یک کارگاه معمولی روبه‌رو شوی. میزها با نظم و دقت دور هم چیده شده‌اند و روی هر میز قطعه‌هایی از آینه، کاتر، پرگار، چسب و کادره‌ای کوچک چوبی جاذوش کرده‌اند، فضایی که بیشتر از یک کلاس، شبیه کارگاه‌های قدیمی استادکاران سنتی است. همان کارگاه‌هایی که در آن هنر و تجربه و صمیمیت در هم می‌آمیزند. استاد مهدی جلالیان پیش از آغاز رسمی کارگاه، در حالی که همه دور یک میز بزرگ جمع شده‌اند تا یک روز مشترک از یادگیری و آزمون را تجربه کنند در حال احوال‌پرسی با هنرجویان است و همین، فضای صمیمانه‌تری به سالن می‌دهد. در نگاه نخست، مشخص است که هر کدام از هنرجویان پیشینه‌ای هنری دارند؛ بعضی با رپویش‌های کار سفیدی که هنوز رد پودر سنگ روی آستینشان پیداست، بعضی با دفترچه‌هایی پر از طرح‌های نگارگری و دیگری که بی‌وقفه چسب‌ها را آزمایش می‌کند و زیر لب از سفره‌آرایی‌های عقدی می‌گوید که خودش طراحی می‌کند. نقطه مشترک همه‌شان اما اشتیاق برای ورود به دنیای درخشان آینه‌کاری است.

■ **دست‌هایی که می‌درخشند**

این کارگاه یک‌روزه با عنوان «آینه‌کاری سنتی: از طراحی الگو تا نصب حرفه‌ای» به همت مؤسسه آفرینش‌های هنری آستان قدس رضوی در نگارخانه رضوان برگزار شد؛ جایی که این روزها به یکی از باتوق‌های مهم هنردوستان و فعالان هنرهای سنتی تبدیل شده است. هنرهایی که نمونه‌های اعلای آن در حرم مطهر رضوی به دست هنر و قلم ارادت هنرمندان پیشکسوت با یادگار مانده‌اند. یادگاری که در میان آن‌ها نمونه‌های

رواق هنر

بازدید رئیس موزه عتبه عباسی از موزه‌های حرم مطهر رضوی

رئیس موزه عتبه عباسی در عراق و هیئت همراه ضمن تشریف به حرم مطهر رضوی، از موزه‌های آستان قدس رضوی بازدید کردند و از نزدیک با ظرفیت‌های این آستان مقدس در حوزه موزه‌داری آشنا شدند. سید نافع الموسوی، رئیس موزه عتبه عباسی با همراهی مهدی قیصری نیک، معاون موزه‌ها و گنجینه‌های فرهنگی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، یکشنبه دوم آذر ۱۴۰۴ از موزه موزه تخصصی فرش و موزه قرآن و هدایای مقام معظم رهبری این آستان مقدس دیدن کرد.

■ **چشم‌نوازی آثار موزه‌های حرم منور رضوی**

در ادامه، رئیس موزه عتبه عباسی در نشست مشترک میان مدیران موزه‌های دو مجموعه در محل موزه قرآن و هدایای مقام معظم رهبری آستان قدس رضوی، گفت: موزه‌ها پل ارتباطی میان گذشته و حال ما هستند.

وی افزود: موزه‌های ایران که ملو از آثار هنری این کشور اعم از هنر فرش بافی، نقاشی، منبت‌کاری و... است، همواره ما را مجذوب خود می‌کند، گویی این آثار با ما سخن می‌گویند.

الموسوی تصریح کرد: در این میان، نگهداری از آثار هنر اسلامی در موزه‌هایی همچون موزه‌های آستان قدس رضوی ارزش این موزه‌ها را دوچندان می‌کند چنان‌که وقتی به آثار این موزه‌ها نگاه می‌کنیم، چه از نظر مادی و چه معنوی، ارزش بالایی دارند. وی درباره فعالیت نگارخانه موزه رضوی و نمایش آثار هنرمندان معاصر در آن نیز گفت: نمایش آثاری که مضامین

در حرم

سخنران حرم مطهر رضوی:

خطبه فدکیه نقشه راهی برای برون‌رفت از مسائل و مشکلات اجتماعی و سیاسی است

سخنران حرم مطهر رضوی گفت: خطبه‌فدکیه‌منشور ولایت‌ومیراث ماندگار حضرت زهر(اس) برای همه شیعیان است و می‌تواند نقشه راهی برای برون‌رفت از مسائل و مشکلات اجتماعی و سیاسی باشد. به گزارش آستان‌نیوز؛ حجت‌الاسلام علی‌علیزاده، کارشناس دینی و سخنران حرم مطهر رضوی در ویژه‌برنامه شام شهادت حضرت زهر(اس) که با حضور جمعی از عزاداران فاطمی در رواق امام خمینی(ره) برگزار شد، به تبیین فرارهایی از خطبه‌فدکیه حضرت فاطمه‌زهر(اس) پرداخت‌وبیان کرد: مطالبی که حضرت زهر(اس) در خطبه‌نورانی فدک بیان کردند، امروز هم می‌تواند نقشه‌راهی برای برون‌رفت از مسائل و مشکلات اجتماعی‌وسیاسی‌و چراغ راهی برای یافتن حقیقت باشد. وی اظهار کرد: محور اصلی این خطبه‌نورانی؛ توحید، جایگاه ولایت الهی‌و مسئولیت‌جامعه‌اسلامی‌پس از رحلت‌پیامبر اکرم(ص) است. سخنران حرم مطهر رضوی با اشاره به فرار آغازین خطبه‌فدکیه گفت: این خطبه با حمد و سپاس خدا آغاز می‌شود و این امر نشان‌دهنده این موضوع است که حضرت زهر(اس) به‌خاطر مصائب و مشکلاتی که بر ایشان وارد شده از خداوند گله‌و شکایتی ندارند؛ چرا که تقدیر الهی را بهترین تقدیر می‌دانند و گله‌و شکایت‌ایشان از ناسیاسی‌وبدهعی مردم است. بخش دوم خطبه که با «اشهد ان لا اله الا الله» آغاز می‌شود، از مهم‌ترین بخش‌های خطبه‌فدکیه است؛ چرا که به ولایت مطلقه الهی‌روی زمین اشاره دارد. صرف اعتقاد به وجود خدا، انسان را وارد ادای توحید نمی‌کند؛ چرا که ابلیس نیز وجود خدا را انکار نمی‌کرد. حجت‌الاسلام علیزاده افزود: آنچه انسان را وارد حریم توحید می‌کند، پذیرش «لا اله الا الله» به معنای نفی هر گونه حاکمیت غیر خداست. از نگاه حضرت زهر(اس)، مشکل جامعه اسلامی پس از رحلت پیامبر(ص) صرفاً مسئله ولایت امیرالمؤمنین(ع) نبود، بلکه اساساً پذیرش یا عدم پذیرش ولایت الهی‌روی زمین مطرح بود. در این خطبه همچنین حضرت صدیق‌له(س) بابیان شهادت به رسالت پیامبر(ص) یادآور می‌شوند که رسول خدا(ص) هرگز سخنی از خود نداشت و رسالت ایشان از آغاز هستی شروع شده و تا پایان حیات بشر نیز ادامه دارد. دفاع حضرت زهر(اس) به عنوان دختر رسول خدا(ص) از جایگاه ولایت امیرالمؤمنین(ع) حجت را بر همه تمام کرد؛ چرا که اگر امیرالمؤمنین(ع) خود بری دفاع از جایگاه ولایت اقدام می‌کرد، بعدها ادعا می‌شد که این اختلاف یک دعوی سیاسی و یک جنگ قدرت بوده است نه دفاع از حقانیت ولایت.

یادداشت

زینب یاراحمدی خراسانی پژوهشگر مطالعات زن و خانواده

کنشگری حضرت زهرا (س) در خطبه فدک

فاطمه زهر(اس) نامی که هر جا گفته می‌شود، قامت زنی را پیش چشم می‌آورد که سراسر زندگی‌اش با ایستادگی، آگاهی و کنشگری خردمندانه همراه بوده است.

او همان طور که در دل سختی‌های مکه و در سال‌های پرتنش مدینه همواره در کنار پدر و همسر خود نقش آفرینی کرده است، پس از رحلت پیامبر(ص) نیز در سرنوشت‌سازترین مقطع تاریخ اسلام، تلاش آگاهانه خود را به اوج رساند؛ آنجا که در مسجد خطبه خواند، خطبه‌ای که نه درد دل و گلایه است و نه صرفاً مطالبه یک زمین. بلکه تحلیلی عمیق، فلسفی، الهیاتی، اجتماعی و سیاسی است که با استدلال‌های روشن و بی‌پرده، حقیقت «گفتمان ولایت» و جایگاه آن را برای امت تبیین و بازتعریف می‌کند. او با ارجاع به قرآن، سنت پیامبر(ص) و رخدادهای روشن تاریخ، وضعیت زمانه را در معرض نقد عقلانی قرار می‌دهد. در این سطح، حضرت زهر(اس) یک کنشگر سیاسی است؛ اما نه از جنس قدرت‌طلبی، بلکه از جنس بازخواست حقیقت. کنش فاطمی در خطبه فدک، تنها نقد و نفی نیست. او همزمان تلاش می‌کند یک گفتمان بدیل بسازد. این گفتمان، یعنی گفتمان ولایت بر دو ستون استوار است: اول نص پیامبر(ص) درباره جانشینی علی(ع) که او آن را یادآوری می‌کند، نه به عنوان خاطره بلکه به عنوان سند مشروعیت سیاسی؛ دوم فضیلت و برتری اهل بیت(ع) در دانش، ایمان، عدالت و مدیریت جامعه؛ فضیلتی که آن‌ها را با راهبری و نص پیامبر(ص) در جایگاه پیشوایان امت قرار می‌دهد. خطبه فاطمی با قرار دادن این دو عنصر در مرکز بحث، گفتمان ولایت را از حاشیه به متن بازمی‌گرداند و آن را به یک گزینه سیاسی - اجتماعی معتبر تبدیل می‌کند. فاطمه(س) با حضور در مسجد و سخن گفتن با مهاجر و انصار، سکوت زمانه‌اش را شکست.

یکی از وجوه مهم سخن فاطمه(س)، عمومی بودن آن است. اوسخن را در خانه نمی‌گوید؛ در مسجد پیامبر(ص) می‌گوید؛ همان جایی که روزی پیامبر(ص) ارزش‌های اسلام را در آن بنا نکرد. این انتخاب مکانی، خود نوعی کنش کنش‌نمادین است؛ یعنی دفاع از حقیقت باید در همان میدانی صورت گیرد که حقیقت در آن به دنیا آمده است. با این حضور عمومی، فاطمه(س) گفتمان ولایت را در حافظه جمعی مسلمانان ثبت می‌کند؛ گفتمانی که تاریخ هرگز آن را فراموش نکرد. اقدامات سیاسی حضرت زهر(اس) در خطبه فدک، علی‌غم صراحت و روشنی، کاملاً در چارچوب اخلاقی باقی می‌ماند. او نه تهدید می‌کند، نه دعوت به خشونت دارد و نه حتی از زبان تند استفاده می‌کند؛ بلکه با استدلال، یادآوری ارزش‌ها و خطاب قرار دادن وجدان جمعی، مقاومت اخلاقی را به نمایش می‌گذارد. این نوع مقاومت، نشان‌دهنده بلوغ سیاسی او است؛ مقاومتی ریشه‌دار در عقل، دین و اخلاق که تا امروز الهام‌بخش جریان‌های عدالت‌خواهانه در جهان اسلام است. کنشگری سیاسی حضرت زهر(اس) در خطبه فدک، نمونه‌ای کنش‌نظیر از پیوند اخلاق، سیاست و حقیقت است. او با صورت‌بندی گفتمان ولایت و عمومی‌سازی پیام آن، توانست در کوتاه‌ترین زمان ممکن، گفتمان‌های انحرافی را به چالش بکشد و گفتمان اصیل اسلام را دوباره احیا کند. در نهایت، فاطمه(س) نه‌تنها ملک فدک، بلکه برای بازگرداندن حقیقت به جایگاه اصلی‌اش سخن گفت و همین کنشگری او به یکی از درخشان‌ترین رخداد‌های تاریخ اسلام تبدیل شد.